

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Силвия Трифонова Трифонова-Праматарова, Университет за национално и световно стопанство (УНСС), София

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор” в Област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление 3.8. Икономика, докторска програма “Финанси, застраховане и осигуряване”, Висше училище по застраховане и финанси (ВУЗФ), София

Автор: докторант Стефан Петров Стефанов

Тема: „Предпоставки за успешно развитие на банковото застраховане в България и превръщането му във водещ канал за дистрибуция на застрахователни продукти”

1. Общо описание на представените материали

Със Заповед № 523/18.10.2023 г. на ректора на Висшето училище по застраховане и финанси (ВУЗФ) проф. д.ю.н. Борис Велчев, съм назначена за член на научното жури за осигуряване на процедурата за защита на дисертационен труд на тема „Предпоставки за успешно развитие на банковото застраховане в България и превръщането му във водещ канал за дистрибуция на застрахователни продукти“ за придобиването на образователната и научна степен „доктор” в област на висше образование 3. Социални, икономически и правни науки, професионално направление 3.8. Икономика, докторска програма „Финанси, застраховане и осигуряване”.

Материалите, представени от ВУЗФ, включват всички необходими документи за процедурата, а именно: автобиография на английски език, дисертационен труд, автореферат на български език и на английски език, резюмета на научните публикации, копия на научните публикации, справка за изпълнение на националните минимални изисквания за придобиване на докторска степен по професионално направление 3.8. Икономика, заповед за научно жури. Но е нужна е по-голяма прецизност при изготвянето и представянето на горепосочените материали от докторанта.

2. Кратки биографични данни за докторанта

Стефан Стефанов е завършил бакалавърска степен в Университета за национално и световно стопанство (УНСС), специалност „Застраховане и социални дейности“ през 1994

г. и магистърска степен в същата специалност в УНСС през 2011 г. През 2015 г. е осъществил онлайн обучение в University of Pennsylvania в специалност „Gamification“.

Стефан Стефанов има богат практически опит в сферата на застраховането. В периода 2001-2001 г. той работи като директор продажби и маркетинг на Спестовно-кооперативна пенсионно-осигурителна компания „Родина“, София, през 2002-2003 г. – ръководител екип на проект в AIG Life (Bulgaria), София, през 2003-2006 г. – ръководител на отдел „Алтернативни дистрибуционни канали“ в HVB Bank Biochim, София, през 2006-2009 – CEO и SMO на KD Life Insurance Company, София, през 2010-2013 г. - директор Център бизнес операции на Застрахователна компания UNIQA, София, през 2013-2017 г. – съветник на Борда на директорите на European Health Insurance Fund, София, от 2013 г. до сега – консултант по бизнес и мениджмънт, и др.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Съвременното развитие на банковото застраховане в България е тема с безспорна актуалност, като докторантът се е насочил конкретно към изследване на предпоставките и факторите за превръщането му във водещ канал за дистрибуция на застрахователни продукти. Тази тематика буди все по-голям интерес сред научната и професионалната област, като свидетелство за това е, че през май 2023 г. бе публикуван първият по рода си в България аналитичен доклад на тема „Застраховането в България – икономически отпечатък и предизвикателства пред развитието“, изготвен от Института за пазарна икономика за Асоциацията на българските застрахователи. В този доклад се очертаха областите за разширяване на обхвата на застраховането. Във връзка с това, считам, че докторантът правилно се е насочил към изследване на областите в сферата на банковото застраховане в България, в които се наблюдава нереализиран капацитет за развитие, което би довело до подобряване на общественото благосъстояние.

4. Познаване на проблема

Докторантът е добре запознат с проблематиката на дисертационното изследване, които си проличава от ясно формулираните обект и предмет на изследването, изследователска теза и работни хипотези, и цел и задачи на изследването.

Обект на изследване е каналът за дистрибуция на застрахователни продукти, реализиран чрез търговските банки, т.е. банковото застраховане.

Предмет на изследване са предпоставките за успешно развитие на банковото застраховане и възможността за превръщането му в основен канал за дистрибуция на застрахователни продукти и ефективното му прилагане в българската действителност към настоящият момент.

Изследователската теза на труда е дефинирана, както следва: „Възможно е да бъдат намерени необходимите предпоставки за развитие на банковото застраховане в България, при наличието на които предлагането на застрахователни продукти и услуги от търговските банки може да доведе до превръщането им в основен канал за дистрибуция на българския застрахователен пазар, както в сферата на животозастраховането, така и в сферата на пенсионното и здравното застраховане“.

Дефинирани са и четири работни хипотези на труда, които са следните:

1. Търговските банки могат да се превърнат в основен/водещ канал за дистрибуция на застрахователни продукти в България, според висшите мениджъри и мениджърите пряко отговорни за банковото застраховане в българските застрахователни компании;
2. Застрахователните компании целенасочено работят в тази посока, тъй като търговските банки могат да бъдат значително по-лоялни и дългосрочни партньори на застрахователите в сравнение с изградените агентски мрежи или застрахователните брокери;
3. Предпочитанията на потенциалните клиенти на търговските банки и застрахователните компании в България ще се засилват в посока канала банково застраховане, поради неговите предимства и тези предпочитания ще спомогнат за утвърждаването на търговските банки, като водещ дистрибутор на застрахователни продукти у нас;
4. Търговските банки са основен канал за дистрибуция на застрахователни продукти, като в качеството си на застрахователни посредници отговарят за сключването на най-голям брой застрахователни полици спрямо други застрахователни посредници и директните продажби на застрахователните дружества в голяма част от страните-членки на ЕС.

Целта на дисертационния труд е да се проучи създаването и развитието на банковото застраховане и възможността за взаимноизгодно сътрудничество между застрахователни компании и търговски банки, както в международен план, така и на българския пазар, съответно предимствата, недостатъците и рисковете за търговските банки, застрахователните компании и потребителите на този вид услуги. За постигане на поставената цел в дисертационния труд са поставени 9 изследователски задачи.

5. Методика на изследването

За разработване на дисертационния труд са използвани формално-логически методи, методи на емпирично изследване и теоретично познание, както и специални научни методи. Измежду формално-логическите методологични инструменти са използвани следните: историко-логически подход, системен подход, преглед на литературни източници и нормативни актове по проблемите на изследването, сравнителен анализ, описателен метод, метод на анализа и синтеза, метод на индукция и дедукция, и др.

От групата на методите на емпирично изследване в дисертацията са използвани: анализ на статистически данни, метод на дълбочинно интервю с мениджъри в застрахователни компании, метод на анкетиране чрез подготвена от автора анкетна карта, разпространена сред физически лица – клиенти на търговски банки в България, статистически и иконометрични методи и др. Статистическата обработка на първичната информация е извършена с програмните продукти MS Office Excel 2019, SPSS, Q-research софтуер и Google Forms.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд на Стефан Стефанов е с общ обем от 228 страници. Структуриран е в увод, изложение в три глави, заключение и библиография.

За първи път виждам дисертационен труд, в който има увод и въведение едновременно! Те са синоними и би трябвало докторантът да знае това!

При това в съдържанието на труда е посочено, че след библиографията има приложения, но в действителност няма такива!

Представени са 8 фигури и 82 таблици. Списъкът с информационни източници включва общо 118 източника, в т.ч. 62 на български език и 56 на чужди езици.

Първа глава на труда „Теоретични основи на банковото застраховане“ изследва същността на банковото застраховане. Направен е литературен преглед на специализираната научна литература по темата, за да се изведат необходимите предпоставки, водещи до установяване на възможност за превръщането на банките в основен дистрибуционен канал на застрахователния сектор. Също така е направен теоретичен и практически анализ на застрахователния пазар, застрахователните продукти и услуги, застрахователните посредници на пазара и на характеристиките им. Анализирани са основните модели и форми на застрахователно посредничество и влиянието им върху развитието на банковото застраховане като теория и практика в България.

Втора глава на труда „Предпоставки за развитие на банковото застраховане в България“ разглежда банковото застраховане като канал за дистрибуция и идентифицира възможностите за дистрибуция на застрахователни продукти през търговските банки. Разгледани са възможностите, които банковото застраховане дава на застрахователните компании, като партньори пред застрахователните брокери и застрахователните агенти. Изследвани са видовете банкови продукти и услуги, подходящи за интеграция на дейности между търговските банки и застрахователните компании, както и възможностите за съвместно предлагане и дистрибутирането на застрахователни продукти и услуги през банките. Изведени са причините и факторите, водещи до успешно реализиране на възможностите за извършване на банково застраховане и сътрудничеството между

търговски банки и застрахователни компании, както и ползите, рисковете и ефектите от това посредничество.

В трета глава на труда „Качествено и емпирични изследвания за потенциала за развитие на банково застраховане в България“ се извършва емпиричен анализ и оценка на възможностите за успешно развитие на банковото застраховане и превръщането му в основен канал за продажби на българския застрахователен пазар. Докторантът е провел собствено анкетно проучване към висшия мениджмънт и мениджърите пряко отговорни за банковото застраховане на водещите застрахователни компании в България и потребителите на банкови и застрахователни продукти и услуги в страната с цел да се проследят, анализират и направят изводи и препоръки за поведението на потребителите на банкови и застрахователни продукти. Поставен е акцент върху застрахователните продукти, които се предлагат на база съвместна дейност, интеграция и сътрудничество между търговски банки и застрахователни компании в България. Изведени са необходимите предпоставки за превръщането на банковото застраховане в основен канал за дистрибуция на българския застрахователен пазар, както и на основните ползи от подобно начинание и е посочен най-подходящият модел и набор от застрахователни продукти за реализацията му.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Приносите на дисертационния труд на докторанта са посочени в представения автореферат на с. 48-49. Но също така са представени и в увода на дисертационния труд на с. 21-22, което нито е правилно, нито е обичайна практика за подобни трудове.

Докторантът е представил общо 7 научни приноса, но някои от тях са с характер по-скоро на резултати от направеното изследване.

Научните и научно-приложните приноси на дисертационния труд на Стефан Стефанов мога да обобща, както следва:

1. Направена е цялостна характеристика на застрахователния пазар, посредници, продукти и услуги, и основните модели и форми на застрахователно посредничество и влиянието им върху развитието на банковото застраховане.
2. Направена е систематизация на необходимите основни предпоставки, водещи до установяване на възможност за превръщането на банките в дистрибуционен канал на застрахователния сектор.
3. Идентифицирани са видовете банкови продукти и услуги, подходящи за интеграция на дейности между търговските банки и застрахователните компании, както и възможностите за съвместно предлагане и дистрибутирането на застрахователни продукти и услуги през банките.

4. Направена е статистически анализ на приложението на концепцията за активно предлагане на застрахователни продукти през канала на банковото застраховане въз основа на проведено анкетно проучване сред банково-активни потребители - физически лица.
5. Формулирани са полезни препоръки към мениджърите на търговските банки и застрахователните компании, и към отговорните регулаторни органи в България.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Докторантът е представил 4 научни публикации по темата на дисертацията, една от които е под печат. От с. 49 на автореферата, където са посочени публикациите, не става ясно дали те представляват самостоятелни научни публикации или са в съавторство. Това става ясно от представените копия на публикациите и от Справката на докторанта за изпълнението на минималните национални изисквания за придобиване на образователна и научна степен „доктор” по професионално направление 3.8. Икономика. Всички публикации са самостоятелни и са под формата само на доклади.

Публикациите по темата на дисертацията на Стефан Стефанов включват 4 доклада, в т.ч.:

1. Доклад на тема „Предизвикателства пред застраховането в България 2021-2023“, Сборник с доклади, Национална студентска и докторантска конференция на тема „Икономически предизвикателства пред България (2021-2023) – устойчивост и рискове“, ВУЗФ, 03.04.2021 г. ISBN 978-619-7622-05-8, стр. 376-386.
2. Доклад на тема „Стратегии за повишаване на дела на българското застраховане в икономиката на страната“ Сборник с доклади, Кръгла маса „Стратегически мениджмънт и регулиране на бизнес процесите в държавата“, ВУЗФ, 31.03.2022 г., Изд. „Св. Гр. Богослов“, София, 2022 г., ISBN 978-619-7622-42-3, стр. 114-124.
3. Доклад на тема „Дигитализация, автоматизация и роботизация в застраховането и финансовата сфера в България“, Сборник с доклади, Втора национална студентска и докторантска конференция на тема „Код дигитално: икономика, образование и социални отношения“, ВУЗФ, 15.04.2022 г., Изд. „Св. Григорий Богослов“, София, 2022 г., ISBN 978-619-7622-30-0, стр. 164-175.
4. Доклад на тема „Резултати от проведена анкета за определяне на предпоставките за успешно развитие на банковото застраховане и възможността за превръщането му с основен канал за дистрибуция на застрахователни продукти в България“, Сборник с доклади, Трета национална студентска и докторантска конференция „Присъединяването на България в еврозоната – предизвикателства и възможности“, ВУЗФ, 07.04.2023 г., Изд. „Св. Гр. Богослов“, София, 2023 г. (подадена за печат).

9. Преценка за изпълнение на националните минимални изисквания

Справката на докторанта за изпълнението на минималните национални изисквания за придобиване на образователна и научна степен „доктор” по професионално направление 3.8. Икономика, показва, че докторантът има общо 90 точки.

10. Лично участие на докторанта

Считам, че дисертационният труд е дело на самия докторант.

11. Автореферат

Авторефератът отговаря на съдържанието на дисертационния труд.

12. Критични забележки и препоръки

Имам следните критични бележки и препоръки:

1. Изследователската теза на труда е формулирана уклончиво. Възможно е да бъдат намерени или са намерени необходимите предпоставки за развитие на банковото застраховане в България? Трябва да се даде категоричен отговор на този въпрос.

Тезата има нужда от преформулиране. Тезата е нещо, което се доказва с дисертационното изследване, а не, което се прогнозира или очаква. За целта в труда са формулирани работни хипотези, каквито са налице.

Цитирам, тезата е: „Възможно е да бъдат намерени необходимите предпоставки за развитие на банковото застраховане в България, при наличието на които предлагането на застрахователни продукти и услуги от търговските банки може да доведе до превръщането им в основен канал за дистрибуция на българския застрахователен пазар, както в сферата на животозастраховането, така и в сферата на пенсионното и здравното застраховане.“

2. Приносите на дисертационния труд също са формулирани също твърде условно и повечето от тях са с характер на резултати от направеното изследване.

Освен това не може да се определи като принос следното: „Дисертационния (т - б.а.) труд може да послужи като основа за последващи проучвания в областта на банковото застраховане, в областта на финансовото посредничество и интеграцията между търговски банки и застрахователни компании“.

3. Приносите са посочени в увода на дисертационния труд, което нито е правилно, нито е обичайна практика за подобни трудове. За първи път срещам приносите да се посочват като реквизит на увода на дисертационен труд. Още повече, че тепърва след като те са посочени, следва Първа глава на труда и читателят изобщо не е ясно как и дали са постигнати целите и задачите на труда, и дали са потвърдени или отхвърлени хипотезите, а камо ли да разбере какви са приносите на труда.

4. За първи път виждам дисертационен труд, в който има увод и въведение едновременно! Те са синоними и би трябвало докторантът да знае това!

5. Макар че в съдържанието на труда е посочено, че след библиографията има приложения, то в действителност няма такива. Нужна е по-голяма прецизност при изготвянето и представянето на труда.
6. В материалите по процедурата не е представена служебна бележка за публикацията под печат.
7. Списъкът на публикациите по темата на дисертационния труд на докторанта и с. 49 на автореферата не показват дали публикациите на докторанта са самостоятелни или са в съавторство. И двете справки има нужда да бъдат прецизирани.

Единствено от справката за изпълнение на националните минимални изисквания за придобиване на докторска степен по професионално направление 3.8. Икономика, и от представените копия на публикациите, става ясно, че публикациите по темата на дисертационния труд на докторанта са самостоятелни. Добре би било информацията, която докторантът е представил във всички материали по конкурса, да бъде уеднаквена.

8. Всички публикации по темата на дисертационния труд на докторанта са самостоятелни, поради което препоръчвам на докторанта да се насочи към активизиране на съвместна публикационна дейност.
9. Всички публикации на докторанта са под формата само на доклади към конференции, поради което препоръчвам на докторанта да започне да публикува и статии и други форми на публикации, и да участва и в други научни конференции, а не само в тези, организирани от ВУЗФ.
10. Библиографията на дисертационния труд не е представена правилно. Стилът на всички цитирани източници е различен. Това говори за недовършена работа на докторанта. Явно цитираните източници са копирани от различни други източници и докторантът дори не си е направил труда да ги форматира.
11. Целият дисертационен труд и авторефератът на докторанта се нуждаят от редакция от специалист – правопис, пунктуация, лексика. Има много грешки от такъв характер. Пълен и непълен член изобщо не се знаят от докторанта.
12. Има нужда от форматиране на таблиците и фигурите. Има някои с огромен размер, например Фигура 1 на с. 106, Фигура 2 на с. 107, Таблица 75 на с. 207. Добре би било всички да са с приблизително еднакъв размер.

13. Лични впечатления

Не познавам докторанта и нямам никакви лични впечатления за него. Рецензията ми е изготвена само на базата на представените материали.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд на тема „**Предпоставки за успешно развитие на банковото застраховане в България и превръщането му във водещ канал за дистрибуция на застрахователни продукти**”, с автор Стефан Петров Стефанов, е обстойно изследване на тази проблематика, което има научна стойност за теорията и практиката. Представените материали са съобразени с изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и на Правилника за приемане и обучение на докторанти във ВУЗФ.

Въз основа на това давам **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и предлагам на уважаемите членове на научното жури **да присъдят** на Стефан Петров Стефанов образователната и научна степен „доктор” в област на висшето образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8. Икономика, докторска програма „Финанси, застраховане и осигуряване”, ВУЗФ, София.

13.11.2023 г.

София

Рецензент:

(проф. д-р Силвия Трифонова-Праматарова)